

turėjo F. Kuršaičio „Lietuvių kalbos gramatika“ (Halė, 1876), pirmąją lietuviškąją knygą — M. Mažvydo katekizmą, kurį 1874 m. Getingene perspausdino vokiečių mokslininkas A. Becenbergeris („Litauische und Lettische Drucke des 16. Jahrlunderts“). J. Kraševskio bibliotekoje buvo G. Neselmano išleisti K. Donelaičio „Metai“ (Karaliaučius, 1869) ir šio kūrinio vertimo į lenkų kalbą rankraštis. Poemą „Metai“ 1860 m. į lenkų kalbą išvertė M. Akelaitis ir rankraštį su dedikacija nusiuntė J. Kraševskiui.

J. Kraševskis domėjosi lietuvių tautosaka, panaudojo jos motyvus savo kūryboje. Dėl to suprantama, kad jo bibliotekoje buvo ir lietuvių tautosakos leidinių. Pažymėtinas L. Rėzos rinkinio „Dainos oder Litthauische Volkslieder“ antrasis leidimas (Berlynas, 1843). Kai kurias šio rinkinio dainas į lenkų kalbą išvertė J. Kraševskis (kataloge pažymėti vertimų rankraščiai). Turėjo jis L. Jucevičiaus „Lietuvių liaudies priežodžius“ („Przysłowia ludu litewskiego“, V., 1840) ir kt. Keletą savo išleistų lietuviškų knygų J. Kraševskiui buvo nusiuntęs M. Akelaitis. Bibliotekoje buvo šios M. Akelaičio knygos: „Kwestorius po Lietuvą wazinedamas“ (V., 1860) su autoriaus dedikacija, „Lamentorius“ (V., 1860), pora religinio turinio leidinių — „Tewe musu“ (V., 1860) ir „Swejka Marija“ (V., 1860). Bibliotekoje buvo ir vienas 1861 metų lietuviško atsišaukimo rankraštis, rašytas greičiausiai M. Akelaičio. J. Kraševskio bibliotekoje buvo A. Vištelio verstos J. Kraševskio kūrinio „Vitolio rauda“ dvi dalys (Poznanė, 1881—1882) ir J. Kraševskio spaustuvėje Drezdene 1870 m. išspausdinta V. Dembskio iš prancūzų kalbos versta F. Lamenės knyga „Kningos Tejsibion“ (3 egz.). Turėjo J. Kraševskis ir lietuviškų periodinių leidinių, pavyzdžiui, 1883 metų „Aušros“ laikraščio 1—3 numerius, lietuvių kalbos tautosakos ir kt. klausimams skirtą Lietuvių literatūrinės draugijos leidinį „Mitteilungen der Litauischen litterarischen Gesellschaft“ (1883, 6 sąs.). Be to, J. Kraševskio bibliotekoje buvo kelios dešimtys įvairių Lietuvą bei lietuvių tautą, jos praeitį, kalbą ir kt. liečiančių knygų.

Kyla klausimas, ar J. Kraševskis lietuviškas knygas, kurias jis turėjo savo bibliotekoje, galėjo suprasti ir skaityti. M. Akelaitis savo knygutėje „Žvilgsnis į lietuvių tautos senovę“ rašo, kad Kraševskis, ruošdamasis rašyti Lietuvos istoriją, mokėsi lietuvių kalbos, ir to mokslo vaisius buvo poema „Vitolio rauda“². Tačiau iš kitų šaltinių žinome, kad 70 metų jubiliejaus proga gavęs iš J. Mikšo laišką lietuvių kalba³, siuntė jį A. Višteliiui, prašydamas perskaityti ir išversti, nes kalbos gerai nesuprantęs. Aišku, su lietuvių liaudies dainomis, K. Donelaičio „Metais“ ir kt. jis buvo susipažinęs, tačiau daugiausia iš vertimų į kitas kalbas.

A. Vištelio vertimų rinkinys ir jo laiškas J. Kraševskiui

XIX a. antrosios pusės romantinių tendencijų lietuvių poetas ir spaudos darbuotojas A. Vištelis-Višteliauskas (1837—1912) palaikė artimus ryšius su žymiu lenkų rašytoju J. Kraševskiui (1812—1886). Jis vertė J. Kraševskio kūrinius į lietuvių kalbą, ilgą laiką su juo susirašinėjo. Lenkijos Liaudies Respublikoje Krokuvoje Jogailaičių bibliotekos (Biblioteka Jagiellońska) rankraštyne laikomas 40 puslapių rankraštis

² Rzut oka na starożytność narodu litewskiego. Napisał Wytautas. Petersburg, 1885, s. 48.

³ Krokova, Jogailaičių biblioteka, Sign. 6521 IV. l. 350—351.

(sign. 4664), kuriame yra A. Vištelio verstų lenkų poetų kūrinių rinkinys ir laiškas J. Kraševskiui. Rankraštis turi tokią antraštę:

Anapielas¹ [Pirmasis lapas]

Anapielas. Giesmes izs Padawimu Lietuwos. Per Jūzapa Ignaciu Kraszewski Lenkiszskay surasztytos. Lietuwiszskay izszgulde J. A. W. Lietuwis. Giesme Pirma. [Antrasis lapas].

Witolorauda. Giesme izs padawimu Lietuwos per J. I. Kraszewski lenkiszskay surasztyta. Lietuwiszskay izszgulde J. A. W. Lietuwis. [Epigrafas]: Asz padainūšiu dainū daineles... 1879 [Trečiasis lapas].

Rankraščio turinys. A. Vištelio parašyta „Apierawone“ su J. Kraševskio akrostichu (p. 1—2). Toliau duodama „Ieiga“ (Wstęp) (p. 3—4) ir įvairios poemos „Vitolio rauda“ ištraukos (p. 5—21). Gale pateikiami kai kurie paaiškinimai (p. 22—24). 1881 m. Poznanėje pasirodė A. Vištelio verstos J. Kraševskio poemos „Vitolio rauda“ pirmoji dalis, o 1882 m.—antroji ir trečioji dalys. Spausdintas tekstas nuo rankraščio tik nežymiai skiriasi—yra tik kai kurių stilistinių pataisymų.

Siame rinkinyje yra taip pat J. Kraševskio poemų „Nenusigandantis“ (p. 25—28) ir „Diedas yr Boba“ (p. 37—39) vertimai, be to, rinkinio pabaigoje yra trumpos, neužbaigtos pastabos (p. 40), liečiančios kūrinių „Nenusigandantis“. Šie vertimai išspausdinti nebuvo.

Į A. Vištelio vertimų rinkinį buvo įtrauktas ir lenkų poeto A. Micevičiaus soneto „Klonis Akermano“ (p. 29) vertimas. (Iš rinkinio „Krymo sonetai“, kuris rankraštyje vadinamas „Krymo warpeliš“.) A. Višteliausko verstas „Klonis Akermano“ buvo išspausdintas „Vaire“ (1935, Nr. 6).

A. Vištelio vertimuose randame ir keletą lenkų rašytojo Igno Krasickio (1735—1801) pasakėčių vertimų: „Pakarnas Lawas (Lutas)“ (p. 30), „Winas ir Wondū (Undo)“ (p. 30), „Meszka yr Łape“ (p. 31), „Ponas ir Szuwa (szua)“ (p. 31), „Wilkas ir Awes“ (p. 32—37). Rankraštyje autoriaus pavardė nenurodoma. A. Vištelis buvo pirmasis I. Krasickio pasakėčių vertėjas į lietuvių kalbą, tačiau vertimai nebuvo išspausdinti. Vėliau I. Krasickio pasakėčias vertė P. Arminas-Trupinėlis ir kt.

Rankraščiai J. Kraševskiui buvo siunčiami susipažinti su vertimu. Vertime yra kai kurių pastabų, įrašytų išnašose ir liečiančių rašybą, atskirus žodžius ir kt. Pastaba pirmajame puslapyje rodo, jog A. Vištelis tikėjosi, kad rankraštis gali būti duotas kam nors peržiūrėti. Gali būti, kad A. Vištelis pradžioje galvojo išleisti tokį įvairių vertimų rinkinį, tačiau vėliau, užbaigęs versti poemą „Vitolio rauda“, išspausdino tik šį kūrinių. Šį A. Vištelio vertimų rinkinį reikėtų traktuoti kaip spaudos neišvydusią knygą ir ją įtraukti į lietuvių nacionalinę bibliografiją.

Apskritai, nors A. Vištelio vertimų lygis poetiniu atžvilgiu yra žemas, tačiau reikšmingas pats vertimų faktas, pažymėtinas kaip būdingas to meto lietuvių literatūros reiškinyms.

Žemiau spausdinamas kartu su rankraščiu atsiųstas laiškas, kuris padeda pažinti A. Vištelio literatūrinį darbą, tuo metu iškylančias kalbos problemas, A. Vištelio santykius su J. Kraševskiui ir kt.

P[ost] S[criptum]

Esu numatęs (jeigu Praamžius leis) versti „Anafielą“ į lietuvių kalbą; nežinau ar man pasiseks, ar ne, bet norų man netrūksta ir dėl to nutariau bandyti. Mokausi dar lietuvių kalbos, parsisiųsdinu žymesnių žmonių rašytas lietuviškas knygas; gaila tik, kad negaliu gauti jokios iš Vilniaus spaustuvų. Visos, kurias turiu, yra iš Karaliaučiaus. Taip pat

¹ „Anafielas“—J. Kraševskio kūrinys, kurį sudaro trys Lietuvos praeitį vaizduojančios poemos: „Vitolio rauda“ (1840—1845), „Mindaugas“ (1843) ir „Vytauto žygiai“ (1845).

naudojuosi, nors ir apvokietinta lietuvių kalba Karaliaučiuje leidžiamu pastoriaus profesoriaus Kuršaičio redaguojamu laikraščiu „Keleiwis“; jau ketvirtį metų jį prenumeruoju. Bandymui iš lenkų į lietuvių kalbą išverčiau keletą pasakėčių, kurias siunčiau Mylimam Tėveliui peržiūrėti, jeigu Jūs galėsite nors valandėlę laiko tam reikalui paskirti. Rimuotomis eilėmis labai sunkiai sekasi versti, bet manau, kad metrinėmis pavyks geriau. Tiktai tam reikia laiko. O dėl rašybos, tai dar jokios nepasirinkau. Man rodos, kad Donelaičio¹ (Donalejtis) bus geriausia, tik daug tų ženklų, kirčiavimų. Aš norėčiau taip parašyti, kad visoje Lietuvoje galėtų būti suprantama. Tai bus sunkus darbas, bet, turėdamas gerus norus ir ištvermę, vykdant pasiimtą darbą, viską įveiksiu. Svarbiausia ir man daugiausia rūpesčių kelia tai, kad yra daug lenkiškų posakių, kurie sunkiai išverčiami į lietuvių kalbą. Jeigu šis mano darbas netiks spaudai, tai mesiu jį kur nors į bibliotekos kampatį, tegul guli ir laukia korektoriaus nors ir šimtus metų, jeigu netaps ugnies auka.

Ar Jūs, Mylimas Tėveli, nežinote kokių nors lietuviškų knygų? Stengčiaus pamažu jas sau supirkinėti. Kur galima gauti nusipirkti trijų tomų Lietuvos istoriją, kurią kadaise esi parašęs? Rašau greitomis ir dėl to, tur būt, pridariau nemaža klaidų ir šitame popierėlyje. Bet teikis man atleisti, nes nesu joks akademikas nei rašybos žinovas. Teikis viską man atleisti, o labiausiai už mano drąsą kreiptis „tu“ (dans le tutoyement), bet tikėki manimi, kad jeigu aš ką myliu, negaliu kitaip į jį kreiptis, tiktai taip, kaip į Tėvą, brolių ir pan. Jeigu sakau „ponas“ aukštesniam, lygiam arba mažesniam už save (taip darau dėl to, kad visi žmonės mėgsta taip daryti), bet jam esu abejingas. O jeigu ant ko supykstu, tai tuojau pradedu jį ponu vadinti, **tu pone!** Seniai Mylimam Tėveliui jau nerašiau, bet kaip sakiau, tik dėl to, kad negaišinėčiau Tau brangaus laiko. Aš nerašinėju, bet dvasioje dažnai esu su Tavimi ir tyliai su nuostaba seku darbą, kuriuos be pertraukos dirbi.

Jeigu Dievas duotų sveikatos ir laikas leistų, gal būt šiais metais specialiai išsiruoščiau į Drezeną, nors vieną kartą gyvenime Tave pamatyti ir pasitarti kai kuriais Lietuvų liečiančiais klausimais. Bet Dievas žino, kaip ten bus. Vienišam sunku, praėjo tik metai, kai esu savo ūkyje, turiu porą karvių, porą arklių, šiek tiek smulkmės; palikti viską tarnu malonei sunku ir nelikra. Jei vesi, tai gal ir atvažiuosiu. Tebūna Dievas su Tavimi, Mylimas Tėveli, lik sveikas ir malonėk man atsiųsti ilgesnį atsakymą, nors ir ne tuojau. Rankraščių gražinti neprašau, nes pasakėčias turiu surašęs į sąsiuvinius.

Sudie, Sudie!² *Tave Mylintis Sūnus ir tarnas*

Višteliavičius iš Vanagelių.

A. Vištelio laišakai J. Kraševskui

Lietuvių literatūros tyrinėtojams ir kultūros istorikams iki šiol, atrodo, nebuvo žinomi lietuvių rašytojo A. Vištelio laišakai lenkų rašytojui J. Kraševskui. Tie laišakai yra laikomi Jogailaičių bibliotekos (Biblioteka Jagiellońska) rankraštyne Krokovoje (Sign. 6543, l. 415—501). Į šią biblioteką A. Vištelio ir kitų lietuvių rašytojų ir kultūros veikėjų (L. Jucevičiaus, M. Akelaičio, J. Mikšo) laišakai pateko kartu su visu J. Kraševskio archyvu. Rinkinyje yra trisdešimt devyni A. Vištelio laišakai ir trys sveikinimo telegramas. Daugumas laiškų rašyti lenkų kalba, vienas — vokiečių

¹ Rašoma: Danalitus'a.

² Šie žodžiai parašyti lietuvių kalba.